

Työajan lyhentäminen ja kansalaisten mielipiteet

Työajan lyhentyminen Suomessa

Keskustelu työajan lyhentämisestä vauhdittui vuoden 2020 kesällä, jolloin pääministeri Sanna Marin totesi, että se on SDP:n pitkän tähtäimen tavoitteena.

Marin kiinnitti tavoitteen kahteen seikkaan:

- a) työaikaa voitaisiin jatkossakin lyhentää palkkaa laskematta sekä
- b) työajan lyhentäminen on mahdollista tuottavuuden kasvun niin salliessa.

Ammattiyhdistysliikkeen näkökulmasta työn ja vapaa-ajan välinen suhde on tärkeä yhteiskunnallinen kysymys. Palkansaajan tulee saada yhdestä päätoimisesta palkkatyöstä riittävä ja oikeudenmukainen ansio itsensä ja perheensä elättämiseen. Työntekijällä tulee olla myös riittävästi vapaa-aikaa läheisten kanssa toimimiseen sekä muihin elämässä tärkeisiin asioihin.

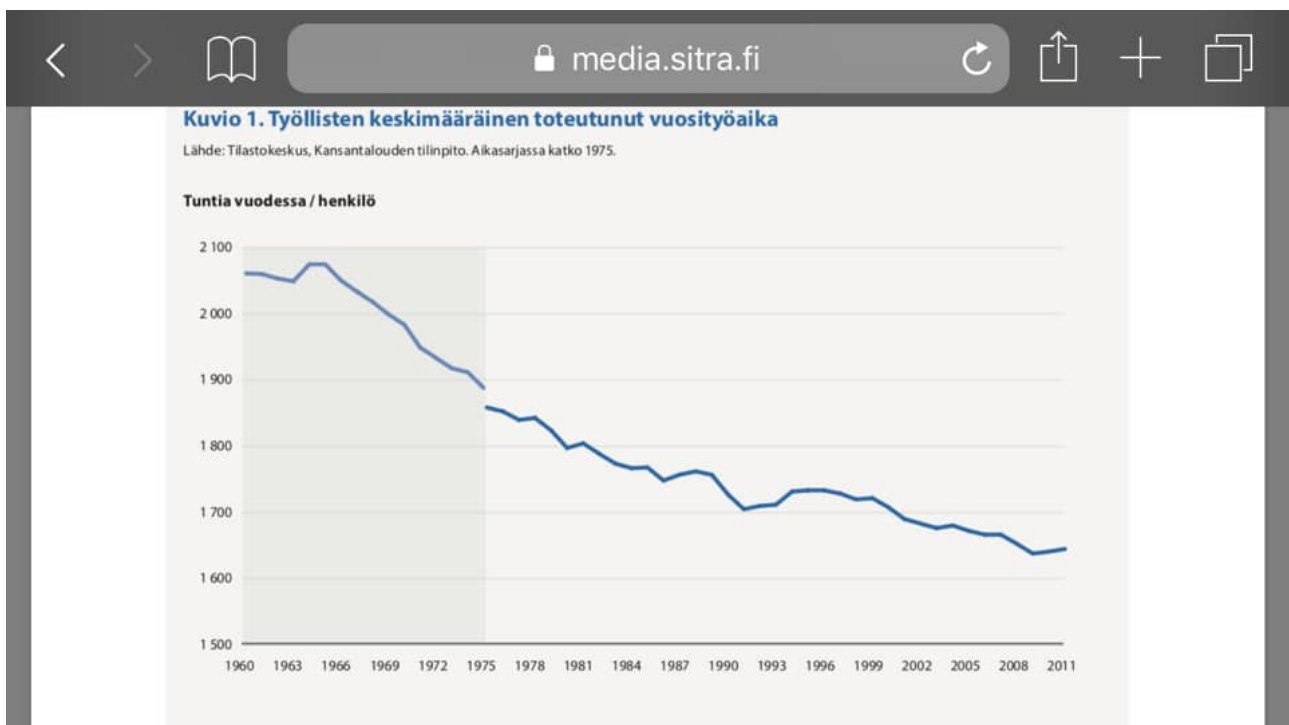
Työn ja vapaa-ajan keskinäistä suhdetta ja niiden välistä rajapintaa on kehitetty historiallisesti lainsäädännöllisillä toimenpiteillä ja työehtosopimuksilla. Tavoitteena on ollut mahdollisimman monen, ennen muuta naisen, mahdollisuus tehdä palkkatyötä. Päämääränä on ollut paitsi työllisyysasteen nostaminen, myös sukupuolten välisen tasa-arvon lisääminen.

Naisten tuntimäärä kokoaikatyössä on edelleen miesten työaikaa hieman lyhyempi. Naisten lyhyempi viikkotyöaika alentaa kokoaikatyötä tekevien palkansaajien keskimääräistä viikkotyöaikaa erityisesti Suomessa, jossa naisten osuus kaikista kokoaikatyötä tekevästä palkansaajista on suuri. Maissa, missä naiset ovat pääasiassa kotona hoitamassa lapsia tai tekevät osa-aikatyötä, kokoaikatyöhön perustuvat laskelmat koostuvat lähinnä miesten työajoista.

Vaikka suurin osa työntekijöistä tekee ns. normaalityötä eli työtä, jossa työsuhde on vakituinen ja kokoaikainen, ovat myös ns. epätyypilliset työsuhteet lisääntyneet. Tällä muutoksella on ollut vaikutus keskimääräiseen työaikaan Suomessa. Suuri pudotus koettiin kolme vuosikymmentä sitten, kun ns. tavanomaista 35–40 viikkotuntia tekevien työllisten määrä putosi taloudellisen taantuman ja irtisanomisten myötä 90-luvun alussa lähes 400 000 henkilöllä.

Kun vuonna 1989 normaalia 35–40-tuntista viikkoa teki 1 838 000 henkilöä eli 74 prosenttia 15–64-vuotiaista työllisistä, vuonna 1994 määrä oli pudonnut 1 436 000 henkilöön eli 70 prosenttiin. Tämän jälkeen määrä on kasvanut 1 622 000 henkeen vuonna 2011. Samalla kaikkien työllisten määrä on kuitenkin noussut niin, että normaalia viikkoa tekevien suhteellinen osuus on edelleen laskenut 67 prosenttiin 15–64-vuotiaista työllisistä.

Työaika Suomessa on vähentynyt alla kuvatulla tavalla, tuottavuuden kasvua mukailen (Kuvio: Sitra). Työaika on lyhentynyt 1960-luvulta verrattain nopeasti aina 1990-luvulle saakka. Kehitykseen vaikutti erityisesti viisipäiväiseen työviikkoon siirtyminen 60-luvun lopulla, lomien lisääntyminen vuosiloman ja pekkasvapaiden muodossa sekä työmarkkinajärjestöjen työaika säätelevät sopimukset (Savela, 2004).

Seuraavassa kuvassa (Lähde: Sitra) on kuvattuna eri toimialojen henkilöstön työajat vuonna 2015.

Henkilöstöryhmä	Työpäivän pituus, tuntia	Vuosiloma, työpäiviä ¹	Arkipyhät ja muut vapaat, työpäiviä	Työpäivien määrä	Säännöllinen vuosityöaika, tuntia ²
Vakuutusala	7,6	25 / 30	9	227 / 222	1 728 / 1 690
Teollisuus, työntekijät, päivätö	8	25	20,5	215,5	1 724
Kauppa	7,5	25	7	229	1 717,5
Teollisuus, toimihenkilöt	7,5	25	8	228	1 710
Matkailu- ja ravintolapalvelut	7,4	25	8	228	1 687
Rahoitusala	7,4	25 / 30	11	225 / 220	1 665 / 1 628
Teollisuus, työntekijät, 3-vuorotyö ³	8	25	-	205	1 640
Kunta, yleistyöaika	7,65	28 / 38	8	225 / 215	1 721 / 1 645
Kunta, jaksotyöaika	7,32	28 / 38	8	225 / 215	1 647 / 1 574
Kunta, toimistotyöaika	7,25	28 / 38	8	225 / 215	1 631 / 1 559
Valtio, jakso- ja viikkotyöaika	7,65	30 / 38	8	223 / 215	1 706 / 1 645
Valtio, virastotyöaika	7,25	30 / 38	8	223 / 215	1 617 / 1 559

1 Taulukossa on esitetty vuosiloman pituus, kun työsuhde on kestänyt vähintään vuoden. Vakuutus- ja rahoitusosalalla vuosiloman pituus on 30 työpäivää, kun työsuhde on kestänyt 10 vuotta. Kunnissa ja valtiolla vuosiloman pituus on 38 työpäivää, kun palvelussuhde on kestänyt 15 vuotta.

2 Säännöllinen työaika = työehtosopimuksen mukainen työaika eli se aika, jolloin henkilön pitäisi olla työssä.

3 Teollisuudessa keskeytymättömän kolmivuorotyön säännöllinen työaika vaihtelee eri sopimusaloilla. Taulukon luvut edustavat eri alojen keskiarvoa.

Työajan lyhentyminen Suomessa on ollut seurausta pääasiassa:

- tuottavuuden parantumisesta,
- työaikaa lyhentäneistä laeista ja työehtosopimuksista,
- elinkeinorakenteen muutoksista ja naisten lisääntyneestä palkkatyöstä sekä
- ns. normaalityösopimuksen osuuden laskusta erilaisissa työsuhteissa

1990-luvun alussa - osana pyrkimystä työttömyyden vähentämiseen - järjestettiin erilaisia työaikakokeiluita, joiden tulokset olivat rohkaisevia.

Sen sijaan ensin tapahtuvan työajan lyhentämisen vaikutuksista siitä johtuvaan tuottavuuden paranemiseen on huomattavasti vähemmän tutkittua tietoa.

Työajan lyhennyskokeiluita kannattaa siksi ehdottomasti jatkaa ja laajentaa.

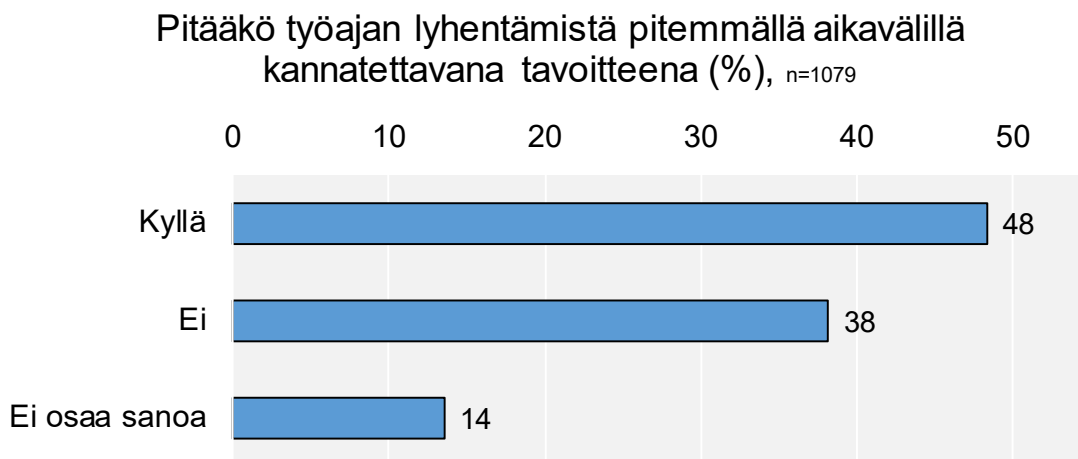
Kansalaisten mielipiteet työajan lyhentämisestä

JHL tutki kansalaisten mielipiteitä työajan lyhentämiseen **pitkän aikavälin tavoitteena**, osana työelämän laatuun liittyvää selvitystä, Kantar TNS:n Gallup Forumissa. Aineisto koostuu 1.079 vastauksesta.

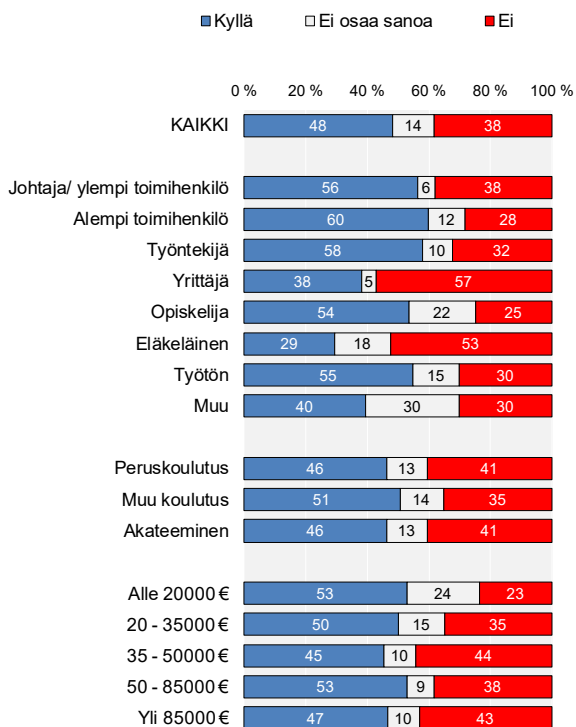
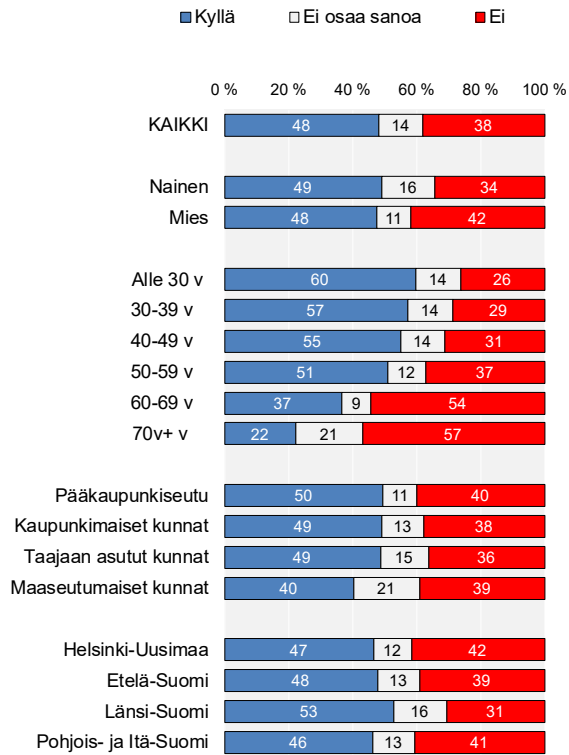
Kenttätyö toteutettiin 26. - 27.8.2019. Kerätty aineisto edustaa maamme 18-74-vuotiasta väestöä pl. Ahvenanmaan maakunnassa asuvat. Tilastollinen virhemarginaali on noin 3,1 % suuntaansa.

Seuraavassa esitellään kyselyn tulokset.

1. Pitääkö työajan lyhentämistä pitkällä aikavälillä kannatettavana tavoitteena

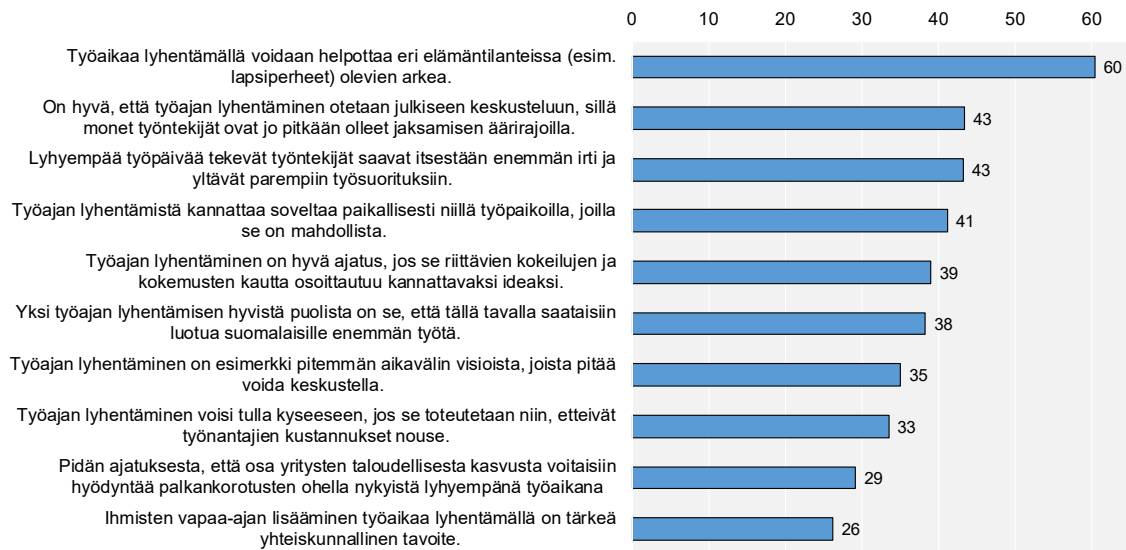

Seuraavalla sivulla esitetään ym. kysymyksen vastanneet eri taustaryhmissä.

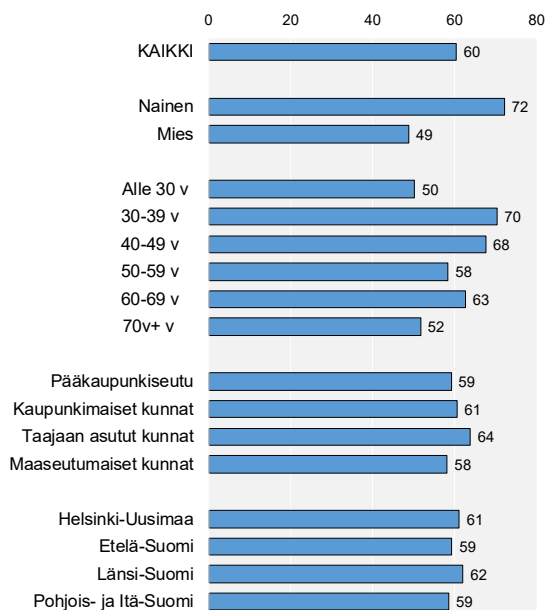

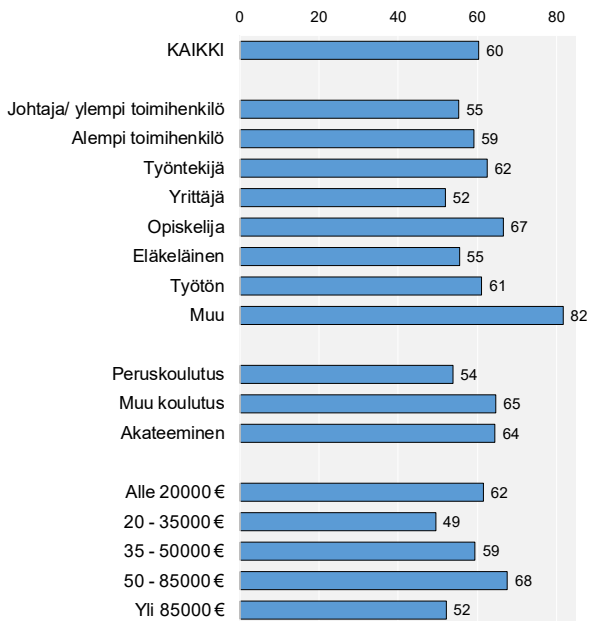
2. Työajan lyhentämiseen liittyviä väittämiä

Työajan lyhentämiseen liittyviä väittämiä:
samaa mieltä olevat (%), n=1079

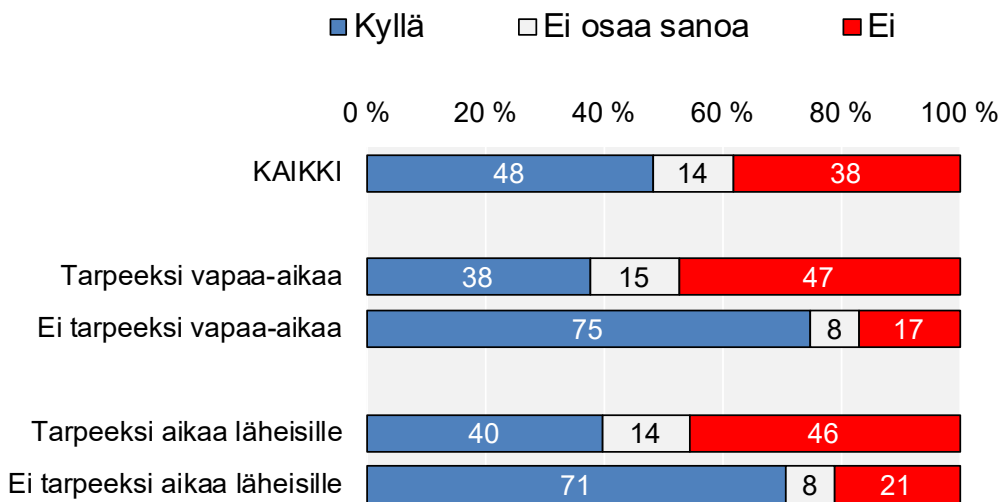

3. Työaikaa lyhentämällä voidaan helpottaa eri elämäntilanteissa (esim. lapsiperheet) olevien arkea

4. Pitääkö työajan lyhentämistä pitkällä tähtäimellä kannattavana tavoitteena vs. oma ajankäyttö

Yhteenvetona voidaan todeta, että:

Työajan lyhentymisen on historiallinen prosessi, joka on jatkunut koko teollisen ja jälkiteollisen aikakauden, jolloin se on liittynyt lähinnä tuottavuuden lisääntymiseen ja

tuottavuuden tulosten jakamiseen myös palkansaajille palkan ohella lisääntyvänä vapaa-aikana.

Tietoteollisena aikana työn ja vapaa-ajan muodot muuttuvat. Aiemmin kiinteään työpaikkaan sidottu työ kehittyy liikkuvammaksi ja joustavammaksi. Korona-pandemian aika on tuonut äkillisen digiloikan ja etätöiden merkittävän lisääntymisen. Suuri osa palkansaajista tekee kuitenkin edelleen paikkaan sidottua tai liikkuvaa työtä.

Tällä hetkellä ei ole käytettävissä tutkimustietoa siitä, kuinka työaika ja työn tuottavuus on epidemia-ajan etätöissä kehittynyt. Hypoteesina voidaan kuitenkin pitää, että työnantajan käytettävissä oleva aika olisi vähentynyt, mutta työn tuottavuus tehtyä tuntia kohden lisääntynyt entisen laskennallisen työajan puitteissa.

Kansalaisten keskuudessa työajan lyhentäminen jakaa mielipiteitä. Kuitenkin useampi kannattaa työajan lyhentämistä kuin vastustaa sitä pitkän aikavälin tavoitteena. Keskeisin vastauksia erottelava tekijä on ikä: nuorimmat ikäluokat suhtautuvat työajan lyhentämiseen selvästi myönteisimmin. Kovinta vastustus on yli 70-vuotiaiden ikäluokissa, jotka ovat tehneet elinurallaan nykyistä pidempää työaika, mutta jotka eivät enää itse ole työelämässä.

Kannatettavin syy työajan lyhentämiseen löytyy eri elämäntilanteiden arjen ja erityisesti lapsiperheiden arjen helpottamisesta. Tämä teema saa kannatusta erityisesti naisten ja kolme- nelikymppisten suomalaisten keskuudessa.

Suomalaisista osa kokee työelämän niin hektisenä, että toivovat mahdollisuutta lyhentää työaika. Suomalaiset kokevat yleisesti, että vapaa-aikaa on kohtuullisesti. Kuitenkin niiden keskuudessa, jotka kokevat vapaa-aikaa olevan liian vähän, työajan lyhentäminen saa kannatusta myös tästä näkökulmasta.

Edellä kuvatut tutkimustulokset liittyvät siis työajan lyhentämiseen yleensä. Tässä tutkimuksessa tavoitetta työajan lyhentämisessä ei sidottu esim. tuottavuuden kasvuun tai palkkatasoon, vaan ainoastaan kysyttiin, millaisia mielipiteitä ajatus pitkällä tähtäimellä suomalaissa herättää.

Yhteiskuntavaikuttamisen päällikkö Vesa Mauriala 040 530 9702 / vesa.mauriala@jhl.fi